

Higien'a si Scól'a,

FOIA

pentru

Sanetate, morbi, educatiune si instructiune.

Iunie Nr. 6. 1877.	Ese in Temisiora odata intr'o luna 1 c6la. Pretiulu pe unu anu 2 fl., pe 1/2 anu 1 fl. Pentru strainetate 3 fl. pe unu anu. Se p6te prenumerá mai usioru prin asemnate postali la redactiune.	Anulu alu doilea.
--------------------------	---	----------------------

Votiv'a tabl'a.

„De aru fi principiile pentru sustinerea si restituiria sanetatii legate de eruditie si sciintia, aru trebui se fia lipsite de unu bunu omenescu absolutu, adeca de sanetate, tote poporale neinvetiate si totusi deja atacate de bóle, ce nu este cu potintia, daca nu vomu concede, ca o fiintia necurata siede pe tronulu lumei“.

J. H. Rausse.

o Despre positiunea diferiteloru metode sanative.

III.

Fisiatri'a dice, precum vediu ramu in articuliu precedenti: Sanarea naturei jace in omu, nu afara de elu in natura, si se esecuta de insusiu corpulu omenescu. Prin ambele aparitiuni, prin inflamatiuni si friguri, vré se saneze natur'a; ea este atunci destulu de poternica a esecutá acést'a; ea nu face aci numai o incercare, a saná. Unde acést'a potere nu se afla, acolo se arata morbulu cronicu. Si acuma inea nu e predatu corpulu periciunei, ci elu cauta din candu in candu, a se eliberá de ceea ce este stricatoriu in elu, si aceste suntu atunci bóle de cam asemené aparitiuni esterne, cari din timpu in timpu se reintorcu; bolnavii simtu, ca in corpulu loru este ceva, ce nu aru trebui se fia.

Inse aceste incercari ale corpului suntu mance, neajunse; ele nu se

arata cá aparitiuni de succesu, pre cum se vedu aceste in morbiu acuti, la friguri si inflamatiuni, si daca nu succede corpului ori artei sanative, a radică éراس in corpu acést'a potere de succesu, apoi elu decade acusi mai iute, acusi mai incetu, nu arare ori dupa o lupta de decenia.

Acést'a este intuitiunea a metodei sanative naturali despre caracterulu morbului si din acést'a se si arata deja modulu nisuintiei sanative aci. Caci fisiatruulu dechiara, ca nu póte se sanéze elu insusiu, ci ca elu are se usioreze numai actiunea de sanare a naturei prin delaturarea pedecoloru, cari se punu in cale si cari ingreoneze singur'a de sine sanare a naturei séu o face cu totulu fara potintia.

Cum ca in timpulu de acuma astfeliu de pedece trebuie se fiá mai multe cá altadata, nu e nici o indoiala, caci de o parte negrij'a de organele escretorie, de alt'a parte agramadirea organeloru intregitorie cu materie daunaciose, iritative producu destule pedece.

In bóle acute séu primari avemu de a face cu patru categorii principali de astfeliu de impedimente si anume:

1-a. Intai'a pedeca de a se saná corpulu insusiu in bóle acute, trebuie aflata in o prea mare desvoltare de caldura in corpu.

Daca poterea naturei afla necesariu a intreprinde in noi unu actu de sanare, atunci ea cauzeze o mai mare activitate a nerviloru, o mai grabnica circulatiune a sangelui si conformu acesteia o imultita caldura in sange. Cum se intempla acést'a, nu scimu apriatu. Presupunemu inse, ca concernint'a materia bolnavicioasa, care sa formatu séu in corpulu nostru prin eronea viatia séu ca au strabatutu in corpulu nostru din afara, prin molipsire etc. a intratu in cerculu sangelui si prin acést'a incepe joculu aparitiuneloru acute. Prin circularea acestei materie se suscita apoi nervii, corpulu devine in gradu mare iritativu si cerculu sangelui se accelereze. Sangele prin acést'a marita circulatiune devine mai desu in plamani; aicea se mesteca cu aerulu; arde daru in unu modu mai mare cá celu obicnuitu séu, mai bine dicendu se ocsidese, mai tare si astfeliu cresce gradulu de caldura in sange cu multu mai tare. De amu trai noi amesuratu naturei si amu ingriji mai bine de organele nostre regulatorie de sange si anume de pele si astfeliu amu implini problem'a corporala principala totu deuna si in totu timpulu, atunci incercarea corpului nostru de a saná morbulu, aru urmá fara nici o dauna si gradulu de caldura a sangelui nu aru formá in noi o pedeca pentru poterea sanativa a naturei, ci elu aru fi asia cum trebuie se fia, cá se nimicéasca materi'a bolnavicioasa. Pentru ca atunci sangele in sanetós'a, capacea de functiune pele esterna aru veni in contactu cu aerulu esternu si atunci aru poté cu multu mai usioru si mai iute, de catu ce se póte face numai prin plamani, a nimici si a face capace de alungatu materi'a bolnavicioasa, care o pórtá in sine;

suscitarea nerviloru peste totu corpulu aru fi mai mica si astfeliu si caldur'a sangelui mai moderata. Daru fiindu ca astfeliu de viatia conforma naturei si o astfeliu de pele sanetóse de regula nu se pré afla, ci din contra fiindu ca dintr'o parte prin modulu de viatia nepotrivotu, se agramadescu in corpulu nostru materii bolnaviciose séu ca strabatut'a molima in noi afla destulu spatiu, cei favoreze mai de partea desvoltare si ii ingreuneze escretiunea, de alt'a parte molesindu noi pelea nóstra si prin acést'a ingreoindui comunicatiunea ei cu aerulu din afara mai multu ori mai pucinu, nu e minune cá la generatiunea presenta se urca ferbintial'a sangelui in gradu estraordinariu prin intrarea materiei bolnaviciose in corpu. Nu de multu au inceputu medicii cu mare norocu a mesurá caldur'a sangelui prin termometru si astfeliu a indigitá, cum se póte detrage caldur'a. Precum amu aratatu in numerulu trecutu gradulu caldurei in omu crescutu e de $29\frac{1}{2}$ — 30° R. Cresce gradulu acést'a de caldura, atunci avemu se o detragemu. Si acést'a detragere de caldura din aprinsulu sange o esecuta fisiatri, de candu Priesznitz si Schroth au esitu pe scena, cu o usioritate foré mare si cu midiloce, ce nu constau nimica, adeca cu apa si cu nisce invaluablee. Unde alopathi'a slobóde sange, da lapte de migdale cu salitru, ba acuma si chininu, si calomelu, adeca argintu viu etc.

2-a. Alu doilea impedimentu pentru sanarea de sine a corpului in bóle acute este de natura mehanica. Este adeca Pré umplerea a canalului de digestiune, — a stomacului si matieloru, — prin care se producu stase — stagnatiuni — in sange si asia numite congestiuni ca tra capu si peptu. Si acestu impedimentu se pote delaturá in modu usioru dupa principiale fisiatrice. Pré umplerea matieloru se pote delaturá prin asia numita invalirea trunchiului si prin clistire reci, despre cari vomu vorbi la loculiu seu. De aru fi préumplerea in stomacu; atunci fisiatru da ce'lu mai multu apa calda se bé bolnavulu si aplica peste stomacu asia numitulu briu neptunianu si stomaculu se elibereze de reu. Si acést'a se eseruta fara nici o dauna, pana candu prin medicamente purgative usioru se nascu daune, caci prin aceste nu se irita numai nervii stomacului, ci fiindu midilócele purgative si emetice compuse din astfeliu de substantie in catu ele trebue se remana in corpulu nostru si asia punu fundamentu spre bóle cronice.

3. A trei'a pedeca pentru poterea sanativa a naturei corpului nostru in bóle acute este iregularitatea cercului sangelui. Aprinderea creieriloru, peptului, angin'a s. a. impedece momentanu normala circula tiune a sangelui. Sciinti'a medica numesce acést'a stare *Hiperaemia*, adeca Préumplere cu sange. Si in catu acést'a se pricepe numai in par tea atacata, adeca topice, atunci espresiunea este drépta; incatu inse s'aru

pricepe asia, ca adeca in corpu aru fi pré multu sange peste totu, apoi atunci espresiunea aru fi falsa. Caci corpulu nu are nici o data pré multu sange, ci elu póte fi impartitu iregularminte. In locu se se afle asemené in partea de susu si din diosu a corpului, elu se póte adeca imbuldi mai multu in partea de susu a corpului. Si acést'a casiuna simptome seriose. In contra acestoru simptome are fisiatru lu é rasi cele mai simple si ne-daunaciose midilóce. Elu are aci a restitui conturbata proportiune in impartirea sangelui si a atrage sangele de susu in diosu. Agramadirea sangelui in partea din diosu a corpului, cu esceptiunea unoru casuri, obicnuitu nu e asia primejdiosa, cá in partea din susu a corpului mai vertosu in peptu si in capu. Derivarea sangelui dara prin frecarea peeioreloru, prin baia de peciore, prin baia de siediutu este aci indicata.

4. Ultimulu impedimentu pentru poterea sanativa a naturei corpului in bóle acute este de ase cauté in neincungiuraver'a strabaterea unoru materii din afara in corpu lu omenescu, cari se vira in corpu lu prin aceea, ca elu se ocupa cu oresicare industria, ori petrece in locuri espuse esalatiuneloru daunaciose, tragerii aerului s. a. Caus'a jace atunci in relatiunile sociali, ori ca concernintele trebuie se traiasca in clima nesanetósa; si acést'a da ansa la asia numitele bóle endemice, a deca locali. Noi nu pré scimu in ce modu se aduce aceste materii bolnaviciose estere in corpu lu nostru si cum lucra ele in elu, numai aceea scimu, ca ele se arata dintr'o data si potu lucrá forte grabnicu daunaciosu. De va tiené inse omulu organele escretorie ale sale — pele si plumanii in ordine cuvenita — si va trai cu o dieta intielecta, atunci natura corpului va invinge aceste influentie esterne fara vre unu ajutoriu.

Pana aci amu luat in bagare de sema impedimentele naturei in bóle acute si prin acést'a amu defiptu patru categorii de bóle acute, cari le cunosce si numesce fisiatru lu. — Si acuma avemu se esaminamu din alt'a parte si acele impedimente, cari ni se opunu in bóle cronice. — La aceste jace poterea sanativa a corpului mai multu ori mai putiunu in adeveru paralisata, ea nu e numai impededata prin casuistice circumstari. Patim'a este séu de multu si atunci poterea sanativa este timpita, séu ca debilitatea au intratu prin lucrarea omului insusiu seu prin o tractare falsa. Poterea sanativa a corpului ne da inca a cunosce nisuinti'a sa, a se eliberá de cauzele bolnaviciose, inse in modu neindestulitoriu. Aicea este dara impedimentulu naturei decadiut'a potere a naturei si bas'a aceste formeze é rasi materiele, ce producu morbii. Acést'a dara are fisiatru lu a luá in consideratiune nainte de tote in bólele cronice si a cauté a ale separá. Daca corpu lu are inca potere a se vindecá singuru, atunci elu insusiu aduce materi'a bolnavicioasa in form'a necesaria a disolutiunei pentru escretiune prin friguri ori inflamatiuni, si noi avemu se ingrijimu a dela-

tură din cale numai pedecelile cele patru, ce s'aru arată in priviintia acést'a. Lipsindui inse poterea spre acést'a necesaria solutiune, atunci noi trebuie se ajutamu artificiosu, si astteliu ai inlesni lucrulu. Dreptu aceea fisiatruulu cauta a efeptui solutiunea materieloru bolnaviciose in caldura umeda, óresicum dara prin inducerea unei caldure mai mari a intregi frigurile, ori inflamatiunea. Daca acést'a succede, atunci poterea naturei a corpului se redica de nou si de sine spre o prestare mai departe necesaria.

Radicarea poterii naturei se încérea inca prin midiloce artificioase nevinovate, adeca parte prin frecare uda si uscata si prin aparate electro magnetice séu prin misicari gimnastice, parte prin sistematic'a importare a aerului, caldurei, apei, somnului, repaosului, nutrementului; inse tote aceste se intrebuintie numai atata, cá se aduca poterea corpului de a se eliberá de inimicii sei pana acolo, cá ea singura se se ajute si se aduca la fine sanarea. Si, despre aceste vomu vorbi mai pre largu la loculiu seu. — Acést'a se fia de ajansu cetitoriloru nostri pentru de asi formá o idea despre modulu cum se tracteze bólele in diferite metode si din ea a pricepe, ca metod'a firesca, carei ne inchinamu noi, este cea mai segura, eftina si usiora. Fia dara, cá binecuventarea ei se strabata la tote familielie nostre spre ferirea de bóle si spre sanarea loru in casuri obveniende.

Difteri'a.

(Diphtheritis.)

Motto: „Toti ómenii trebuie se fia mediei si toti medicii trebuie se fia omeni.“

Hippel, decurgerile vietii.

Medicin'a de astadi are in cartile sale patologice unu conspectu de mai multe sute pana la mai multe mii de morbi. A fostu odata unu timpu candu nu erá asia, form'a bolnavirei cu osebitele ei aparitiuni si simptome éra mai simpla. Cu catu a crescutu asia numituliu statu de cultura, cu atata sau multiplicatu si diferitele forme de bolnavire, atatu prin imultierea causeroru de morbi esterne, catu si prin agramadirea dispositiuneloru morbose interne.

Vedi bine, ca difteri'a figureze deja in cartile cele mai vechi ale mediciloru, ba unii deducu, ca descrierea, ce a facutu genialulu Arretaeus din Capadoeci'a despre urcerile grumadiului siriace si egiptice, pe cari succesorulu lui lea numitu „sgarda canésca“ aru fi fostu difteri'a. In alu 16 seculu ea se ivesce cá epidemia in Hispani'a si cu inceputulu secululu 17 isi redica capulu in Itali'a secerendu 60,000 de omeni mari si mici. Dupa 100 de ani pustiesce statele unite din Americ'a septemtrionale si de acolo vine erasi in Europ'a, unde pustieste mai antaiu Britani'a mare,

apoi Franci'a si Olandi'a. Murindu in anulu 1807 unu fiu alu regelui Olandiei, unu nepotu alu lui Napoleonu I. de acestu morbu, pune acest'a unu mare premiu pentru cea mai buna descriere a acestui morbu. Au recursu 83 de medici fara se fia inaintatu sciinti'a. Difteri'a a fostu forte vitregu tractata inca nainte cu 30 ani, pentru ca se observá raru si pucinu ori nici de cum! Difteri'a de astadi, cá morbu poporalu, cá o epidemia, ce nu se mai pote nedusi, cá unu cantagiu ucigatoriu de copii, care se lati in deceniale din urma in Germani'a, Rusi'a, Ungari'a, Transilvani'a, Bucovin'a si astadi numai incéta a ne umplé de spaima si doliu, se vede a fi unu morbu cu datu mai nou, a fi unu efluesu alu unei cu totulu noue culture ori mai bine culture spurie si dateze din timpulu acela, candu medicii au scrisu pe stindartulu loru in dietetic'a copiiloru cuvintele: „Carne si extractu de carne, invertosire si taria in totu feliulu de forme, cu tote midiloece si cu ori ce pretiu“ candu ei cu aceste ale loru asia numite midilóce de intarire si de invertosire au pré saturatu tieseturele si sangele copiiloru (de la care Hufelandu, inca nainte cu 80 ani ne dojené a ne feri*) — si la facutu dispusu spre putredire. „Unu triumfu de capetenia — dice elu — este art'a a aduce in trupu succulu nutritoriu in forma concentrata. Aicea avemu Consommes, Jus, Coulus. Omenii, prin stórcerea si mult'a ferbere a mai multoru pundi de carne de vita, claponi si a ósaloru cu meduva au concentratu poterea in miculu spaciu de unu gelée ori sama. Apoi cugeta, ca au facutu ceva mare, déca astfeliu trimitu in sange iute si odata o astfeliu de esentia de succu nutritoriu. Acést'a insemneze — isi inchipuescu omenii, a se restaurá in calopu si e o sistema predilecta a acelora, cari se consuma in calopu. Inse tare se insiala“ Hufeland desluceste apoi pentru ce astfeliu de nutrementu estrasu si ingrosiatu deja cá atare trebue se fia ruinatoriu, apoi concludé: „Eu cugetu dara, ca e invederatu, ca o art'a, care impedece adeverat'a restaurare, ne umple de succuri crude si nemistuite si marésece consumtiunea interna, nu se póte privi cá o amica a vietii nostre, ci ca ea merita locul intre cei mai esentiali inamici ai ei.“

La fatia 198 intregése Hufeland, afirmatiunea sa esplicandu daunacios'a actiune e nutrementulu de carne cu urmatoriile cuvinte: „Bucatele de carne au totu deuna o mai mare aplecare spre putredire, din contra celele vegetabile spre aciéla prin urmare spre imbunatierea putredierei, care este celu mai aproape constante inamicu alu nostru; ele totu deuna ne dau unu sange mai iritativu si inferbintatoriu, din contra vegetabilele recorosu si blandu, impedece misicarile interne (domole-

*) Vedi Macroviotic'a Part. II. 6. fatia 32—37 si 104 tradusa de Dr. Vasiciu.

scu cerculu sangelui, lucra dara in contra friguriloru) iritatiunea vietii si a sufletului (impaciuescu mai antaiu revarsarile nerviloru si prin acést'a viatia creierului, spiritulu si anima) si intardia in adeveru consumtiunea vietii.“ Hufeland, cá credinciosu observatoru medicinalu alu naturei au constatatú numai faptulú obiectivu alu actiunei de carne si acestu faptu la potrivitú svaturiloru sale. Astadi sciú toti medicii, ca carnea in o parte insemnata se afla in descompunere, adeca incepe de locu a putredi, in materiale de creatinu, creatininu si sarcinu (cá incepatorii ureului, adeca ai materiei aflatóre in urina) contine de diumetate si trei parti escremente si conformu acestor'a, indusa in corpulu omului, mai vertosu copilarescu, trebue se vateme procesele vietii si le vatema in adeveru in sange si nervi si in tote cele lalte succuri si tieseture, apléca corpulu spre friguri, descompuneri si putrediri; carnea este dara cu unu cventu o iritatiune de viatia ori midiloca scurtatoriu de viatia, inse ea nutresce bine, ne place bine, si pe langa tote aceste Moleschott si Liebig au disú, ca ea invertosiesce si intaresce! Apoi cine se va opune acestoru auctoritati!

Carnea si estrasulu de carne sau facutu odata moda. Medicii recómda pentru copii carne cruda si astfeliu ea sa facutu o parte a cultúrei moderne, a cultúrei spurie si difteri'a conformu acestei culture este unu morbu de moda, unu morbu de cultura nou si cá acest'a este unu morbu indoitu. Ea e mai antaiu o angina, unu morbu de gitu si de gitleju, si cá atare unu morbu de cultura. Popórale naturali si organismii cu invertosit'a viatia a pelei si a plumaniloru nu cunoscú acestu morbu, ea este apoi angina maligna pentru ca bolnavirea membranei mucóse in concernintele patientu prin nutrementulu de carne aplecatu spre descompunere si putredire, conditioneze forte inte procese putreditorie si cangrenatorie asupra si in tieseturele acestoru membrane mucóse.

Difteri'a este aproape rudita cu angin'a membranacea — Croup — reutaciosulu caracteru este ambeloru comunu si le deosebescé numai localitatea mai vertosu la inceputu, fiindu ca in difteria inflamatiunea ataca mai antaiu migdalele si mai tardiu de multe ori se intinde asupra laringei, pana candu Angin'a ori Croupulu de locu ataca laringea, adeca merulu gitului.

Difteri'a se arata de locu la inceputu prin simptome nu numai locali ei si universali, ele suntu aparitiuni de friguri crancene (o nedispunere, langesire, obosire in madulari, nepasare, morositate, frigu si ferbintiala, perderea apetitului, crescerea setei) concomiteze dela inceputu simptomele locali (durere la inghitire séu la apasarea din afara). O privire in gur'a cascata pana la migdale, nu ne mai lasa la indoiala despre aparitiunea ei; cací acolo vomu observá o insemnata umflare si rosietia a membra-

nei mocóse din dreptu inflamate, si peste insasi migdalele o coptusiala cu o umeda mucediala suria, galbenia, brunia propria diferiei si anucietoria de stricaciune, care redicata ne arata plage sangerose adeca ulcere despoiate de membran'a mucosa. Acestu putreditoriu procesu puroitoriu se manifesteze inca prin mirosu greu din gura.

Dupa cum va fi constitutiunea copiiloru, mass'a sangelui si a sucuriloru mai multu ori mai pucinu ruinata sub neglés'a ingrijire de corpu si diet'a de mai nainte si va fi aplecata spre mai de partea destrugere, se latiesce darimarea membranei mucóse in gura si gitlejiu inainte si indereptu cá si in susu pana in nari, séu ca ea remane tiermurita la unu locu si incepe insanetosierea, formatiunile membranei mucóse — mucedíel'a — se impingu afara, membran'a mucósa capata érase colórea naturala si se desumfla, frigurile si simtiulu comunu se imblandiescu si ameliorescu.

Sub circumstari nefavoritorie din contra se aprindu si umfla si ghindurile baleloru si limfatice, ce suntu asiediate mai afundu in grumadiu.

Daca inflamatiunea relative puroirea membranei mucóse strabate dela migdale indereptu pana la berigata, atunci ea se arata curendu prin iritatiune de tusa si prin fatal'a adeverat'a tusa croupósa.

Si acuma urmeze mortea iute in forma de sufocatiune — inecare — séu cu incetulu in urmarea desecarii si inveninarii sangelui. Inse mortea pote intrá in form'a de pre urma fara se se fia aratatu mai nainte parocsisme groupóse. Intinsulu procesu ruinatoriu in gura este singuru de ajunsu a obosi, paralisá si ucide viati'a copilului. Cate odata urméze mortea dintr'o data, cá fulgerulu si candu se pare, ca pacientulu aru merge spre sanatate si adeca, precum se supune, in urmarea paralisarii nerviloru regulatori de anima, cari se cobóru pe grumadiu dela creieru la anima si jacu mai aproape de procesele inflamatorie si puroitorie.

Procesulu morbosu adancu strabatatoriu alu diferiei lasa dupa sine nu arare ori si in casuri de sanare diferiti morbi posthumi. Perderea substantiei in migdale si in gitlegiu póte aduce mai tardiu la inghitiere si vorbire constante, nevindecabile schimbari. Se arata si semne paralitice d. e. ale musichiloru ochiloru, ale manelor, bratielor si pecioreloru, cari inse cu incetulu erasi se perdu.

Decursulu diferiei este mai totu deuna forte scurtu si se incheie in pucine dile fia spre bine, ori spre reu. Se cautamu dara a asigurá celu dintaiu pentru copiii incredintiati noue si a impedecá din tote poterile nostre celu de pre urma. Si acést'a ne va succede, in cele mai multe casuri, daca parintii nu voru fi fricosi, ci voru apucá curagiosu si cu fiducia midilocene naturali, ce li vomu impartasi mai la vale.

Lucrulu de capetenia la tóta sanarea naturala este, a economisá

cu poterile, ce ni se dau in organismulu bolnavitu, pe aceste se le pastramu, crutiemu, se le sprijonimu. Aceste trei conditiuni principale ni le prestéze fisiatri'a in mesura indestulitoria. Ea inse nu cuno-sce midiloce sanative, nu medicamente. Ea de o parte are cunosciintia, ca totu medicamentulu indusu in organismu, provóca pentru sine o reac-tiune, o resistintia, asia dara o parte a poteriloru corpului seu, éra de alt'a parte ea scie, ca poterile suntu pretinse peste mesura de insusiu morbulu; in sant'a sfiala de morbu si totu odata de medicamente, apara ea poterile de aceste, de aru avé ele ori ce forma si nume si ni s'aru imbiá cá nevinovate si desinfectorie, cá intaritorie si ori cum altfelu. Me-dicamentele nu dau poteri, ci ele le pretindu si le consuma! Nici fisiia-tri'a nu da poteri, ci ea pastrése pe cele presinte, la crutia si le spri-
janesce.

Se ne aducemu aminte, ca difteri'a este unu procesu descumpunito-riu inflamatoriu pe fundamentulu corpului aplecatu spre descompunere si putredire, si antaia porunca va fi, din momentulu, in care se bolnevesce copilulu, alu duce in o chilia curata, aerita si pururea aerinda, séu daca timpulu ne ingadue, in aeru liberu la umbra sub vreunu siopru ori copa-ciu, cá pelea si plumanii se pota cará sangelui de acum inainte pururea aeru curatu desinfectionatoriu si cá productele de descompunere for-mande necontenitu in gura si gitlejiu se se desinfecteze iute, se se lapade afara si se nu dé ansa la necontenit'a noua inveninare si destrugere in corpulu copilului morbosu. Asia dara la o temperatura mai blanda de 10, 8, 5° R. se ste ferest'a pururea deschisa, unde e lipsa si usi'a. La o tem-peratur'a mai mica trebue se ajute incaldirea, cá se fia posibela deschi-derea ferestriloru catu de désa. Diece pana in doispredece grade R. suntu de ajunsu, peste 14° R. daunaciosu.

Setea mare o indestulimu prin bérea de apa própseta, diligenta. Si acést'a pe langa aeru curatu este unu midilocu eminentu recoritoriu si curetitoriu pentru inflamatul si putredu inveninatulu sange.

Frigurile obicinuitu nu au unu gradu asia de inaltu, in catu spre recorirea corpului se se céra mai dese semicupii. Din contra se ceru in-valiri mai desu urmande ale intregului corpu, cu eliberarea grumadiului, care neincetatu trebue palitu cu pandiature recoritorie, moiata in apa rece, cá tare priincioase. Astfelu de invelire deriva sub amesurat'a la inceputu recorire unu procesu aboratoriu si escretoriu, care eliberese sangele asia de iute, catu numai se póte de sгур'a decompusa. Si prin ea se da irita-tiloru si pré incordatiloru nervi o impaciuire cuvenita astfelu, in catu ei cu o mai mare resistintia potu eluptá procesulu vegetativu alu sanerii, cá se nu se langesasca si paraliseze inainte de timpu. Pana ce procesulu mor-bului localminte si generalminte sta la inaltimea sa, au se dureze si pali-

turele locali si generalele inveliri. Traganamu cu renovarea unea séu altei'a, candu morbulu este mai pucinu valurosú si copilulu e mai odihnitú séu de aru cadé in 'somnu sanativu binefacatoriu; le accelaramu, daca pericolulu se arata éراس. Leganatórie, fricóse, necuragiose mesure suntu in tóta intemplanrea periculóse. La decursulu cea mai mare parte grabnicu alu difteriei si insemnatatea ei adancu sbrabatatoria in tota viati'a, este si viati'a nerviloru totu deuna iute si tare participanta si pentru aceea in periculu de paralisare. O temperatura dara mai mica a apei pentru paliture locali si inveliri generali este dara totu deuna indicata; decandind'a viatia a nerviloru póte rebdá bine iritatiunea apei. Daca avemu se schimbamu paliturele grumadiului totu la 2, 5, 10, 20, 30 de minute si invalitorele la tóta or'a, la 2 pane la 4 óre, aterna cu totul delá gradulu de inflamatiune locale si alu friguriloru. Succesulu si binefacatori'a actiune a acestoru mesuri este in casuri, in cari delá inceputu potemu contá la sanare, mai multu grabnicu si batetoriu la ochi astfeliu, in catu celu ce da ajutoriu, nu póte remané la indoiala, cum are se pasiesca mai de parte si de cate ori se schimbe si renoveze paliturele la grumadiu si invelirea corpulu intregu.

Cá se sprijinimu din destulu local'a recorire prin palirea esterna a grumadiului si in laintru, nu ajunge recomandat'a bere de apa mai desa in casuri mai grele; si atunci ori catu s'aru opune bolnavii, trebue ajutata prin o diliginta, continua udare a partiloru gitlejiului eminalminte aprinse si imbuccite de buretiei. Acést'a se esecuta mai potrivitú prin unu penelu cu peri nu pré tari, care se moia in unu paharu umplutu cu apa próspeta curata rece, si se atingu cu elu partiele inflamate, apoi se spala in altu paharu erasi umplutu cu apa curata próspeta, si éراس moiátu in ap'a de mai nainte, se atingu cu elu de nou partile bolnave si asia mai de parte de mai multe ori. Astfeliu de recoriture cu penelulu dupa inaltimea gradulu morbulu se potu repeti totu la $\frac{1}{2}$ pana la 2 óre.

Diet'a la difteria si grabniculu ei decursu se pote usioru preserie. La inaltimea ei, cade orice mancare de sine. Insasi asia priincios'a bere de apa pentru recorirea ei, se respinge de copii pentru durerile si greutatele, ce le simtu la inghitiere, cu atata mai multu mestecarea si inghitiera bucateloru si candu s'aru aratá apetitulu.

Daca acest'a, dupa ce sa delaturatu pericolulu si insanetosierea pasiesce inainte, se reintórece, apoi elu are se fia impacatu cu precautiune si alegere din bucate potrivite naturei, adeca lapte, urezu, arpacasiu, taletiei, mamaliga etc. Bucate iritatorie asia numite intaritorie, precum e ori ce carne, vinulu, bérea, cafeoa, ceilulu suntu nunumai de prisosu, ei totu odata daunaciose si potu efeptu sub circumstari triste recidive ori morbi posthumi. Bucatele se fia mai multu reci, tare calde, ori ferbinti suntu daunose.

Cuprindindu pre scurtu inca odatu indicatiunile de sanare hidrii-
trica la olalta, ele voru fi urmatoriele 1 tienere recorosa, aerita, mai bine
in siopruri aeróse, sub umbr'a pomiloru; 2 recorirea interna prin berea
désa de apa prospeta curata; 3 necontenita locala recorire si suscitare
prin paliture cu pandieture moiata in apa prospeta rece; 4 generala re-
corire si suscitare prin invelirile corpului intregu in liteoli moiati in apa
rece, prospeta, curata si bine storsi. Aceste patru mesure pastreze, cru-
tia si sprijonescu poterile bolnavitului organismu copilarescu in modu pre-
sositoriu si singurulu cugetatoriu. Orice afara de aceste, este nesecuru,
stricaciosu si supersticiosu. Se intielege de sine, ca aici apartiene si pe-
nelisarea migdaleloru si altoru parti ale gitlejiului si inghitietorei recomen-
data de medici, fia ea cu chlorucali, bromcali, mangancali, varu causticu,
piatr'a iadului, ori acidu taniniu, salicyle ori carbol séu si cu alt'a ma-
teria medicamentósa asia numita antiseptica adeca in contra putredirei.

Intorcandune la cele desfasurate mai susu despre causalele con-
ditiuni spre escarea difteriei, vomu trebui se admitemu o basa generala
constitutionala in concernintele organismu. Numai in unu organismu di-
spusu, nesanetosu in sange, succuri si nervi, debile, aplecatu spre putre-
direa sangelui, descompunerea succuriloru si descordarea nerviloru, si spre
paralise se efeptuesce caracteristic'a difteric'a formatiune de mucediale dé-
supra migdaleloru si celora lalte parti ale gitlejiului.

Desvoltese inse acést'a mucediale in bolnavitulu organismu pe
temeifulu dispositiunei sale nesanetóse constitutionele geneticu, original-
minte independinte, ori ca ea se strapórta din gura in gura, din gitlejiu in
gitlejiu (prin sarutare, eshalare, prin vorbire mai aproape, dela bolnavu la
cei celu peneliseze ori spala, seu prin prafulu din chiliele infecte ale bol-
naviloru, prin schimburi si vestminte) nu face nimica. Difteri'a nu e o
bolnavire locale, ci una adancu sguditoria a intregului organismu in
sange, succuri si nervi, si spre scopulu sanarii ei nu e a se lasá prin-
cipalminte ori numai singuru la cauterisarea si penelisarea unei aparitiuni
topice singuratice, acést'a aru fi o copilaria asemené unui diplomatu, care
drépt'a indignatiune a popóraloru in timpuri revolutionari aru cugetá, ca
o póte domoli prin delaturarea unei baricade redicate! Buretiei difteritici
adeca mucediale'a, ce se vede désupra migdaleloru etc. suntu numai cá sin-
guratice, de si inca totudeuna caracteristice aparitiuni ale difteriei, inse
nici de cum difteri'a insasi. Penelisarea buretieiloru difteriei si basarea
pe acést'a fiducia, ca atunci amu fi indeplinitu datorinti'a sanerii, ne aduce
in memoria despositiunea rudita aproape a mediciloru de a saná epidemii'a
versatului cu altuitulu ori poseitulu vaccinei, caci si un'a si alt'a nu in-
destulescu.

Acést'a se nu impedece inse pe niminé, pe langa cele aratate mai

susu, a tiené bolnavulu in cea mai buna curetíenia. Numai se se faca acé-st'a cu apa curata si penele curate si cu catu mai desu, cu atata mai bine. Cu catu se voru tiené mai rece partile inflamate, cu atata voru reagá ele mai puternicu, si in fine voru lapadá bolnavele formatiuni de bu-retiei si de membranele mucose insasi si nu voru produce alte noue mai multu. Cu catu mai diliginte si mai esactu se voru intreprinde din par-tea parintiloru aceste penelisari cu apa própseta si curata si se va ad-mite de bolnavi, cu atata mai grabnicu si mai securu se va esecutá sa-narea de sine si naturala a bolnavului.

Mai susu arataramu ca pacientulu are se bé apa própseta, rece, cu-rata catu se pote de desu si ca trebuescu si sgaibele din gura si muce-dial'a atinse bine si desu cu unu penelu — periutia — de peru nu pre-tare, moiatu in apa curata rece. Amu disu ca gramadiulu trebue palitu cu pandieture moiata in apa rece si totu trupulu invelitu in linteoli — ma-saie, ciarsiafuri — moiati in apa rece. Si ca cate odata e de lipsa si se-micupiulu séu diumetate de baia. Avemu dara acuma se aratamu cum se facu aceste.

Paliturele la grumadiu se facu moindu o carpa de pandia móle lunga, cá se invelue intregu grumadiulu in apa rece si storcanduo numai atata, catu se nu curga ap'a din ea, o invelimu pe langa grumadiulu co-pilului si o schimbamu dé cate ori ineepe a se incaldi.

Invelirea se face in modulu urmatoriu: Punemu o poneava, cerga, tiolu, plapona peste patulu asternutu, apoi moiemu in apa rece, curata, própseta unu linteolu, cérsiafu, masaiu, lepedeu, dupa aceea ilu stórcemu bine si ilu intindemu peste ponéva. Punemu pacientulu golu désupra si'lu invelimu cu manele in diosu, tragendu partiele masaiului catre tru-pulu cepilului, dupa aceea tragemu si ponéva si'lu astrucamu bine puin-duit la grumadiu carp'a de palitura. In acesta invelire are se jaca pana se incaldiesce bine, schimbendu inse paliturele la grumadiu dupa recerintia; candu ilu scotemu din ea, ilu spalamu iute cu apa própseta, ilu ster-gemu, imbracamu si lasamu se se odihnésca, pana ce se va aratá erasi necesitatea alu inveli de nou.

Daca va fi lipsa de semicupiu adeca de diumetate de baia, atunci candu ferbintial'a aru cresce peste mesura, elu se intreprinde in urmato-riulu modu:

Intr'o vana ori tróca se pune apa dela 20—18° R. curata própseta in inaltieme de 4—8 policari. Punemu copilulu in ea atingandui mai nainte capulu si peptulu cu apa, si unulu ii spala corpulu pana altii ii fréca manele si picioarele cu palmile moiata in apa inte, iute, frecarea acésta a maneloru si pecioreloru este absolutu de lipsa, si pentru aceea tragemu atentiunea parintiloru cu deosebire la ea, caci totu efectulu aterna

de aci, ba daca s'aru neglige aru poté resultá cu totulu alt'a actiune de catu ceea, ce dorimu.

Durarea acestei bai are se fia 3—4 minute, si atunci scotemu copilulu, ilu stergemu bine cu o pandietura uscata si'lu punemu se odihnésca, séu cerandu lips'a, in casuri mai grele, ilu punemu in invelitore.

Reculegandu tote pe scurtu pentru orientarea mai buna si mai usi-ora vomu aflá:

1. Ca difteri'a se manifesteze cu friguri, ferbintiala, sete — ca ea are semne caracteristice in gura, adeca mucediala pe mégdale si mirosu greu.

2. Ca ea este o bóla periculósa, care decurge iute si ucide cea mai mare parte copiii, daca nu se va cautá iute a o domoli.

3. Ca spre domolirea ei aplicamu paliture de apa rece la grumadiu, cari cu catu va fi ferbintial'a mai mare, cu atata se voru schimbá mai desu; si cu catu descreste ferbintial'a si copilulu incepe a se linisti, cu atata se schimba mai raru.

4. Totu trupnlu se invalue in masaie ude bine storse si in acést'a invelire remane pana ce se incaldiesce dela 1 pana la 2—4 óre si mai bine. Se scote apoi iute din invelire, si spalandulu cu apa própseta si stergandulu bine, ilu punemu se odihnésca.

5. Candu va fi ferbintial'a mare si copilulu tare neodihnit, ilu punemu in semicupiu si ilu spelamu iute frecandui manele si picioarele. Apoi ilu punemu séu éراس in invelitore, séu ilu lasamu se odihnésca.

6. I damu apa prospetu curata rece se bé desu; ii spalamu gura cu astfelu de apa.

7. Ilu penelisamu la migdale si partiele atacate de mucediala cu unu penelu nu pré aspru moiátu in unu paharu cu apa prospeta rece, acést'a penelisare se face de mai multe ori dupa olalta, daru totu deuna candu scotemu penelulu din gura, avemu se'lu spalamu in apa curata, ce are se ne sté indemana in altu paharu. Penelisarea se repetiesce dela $\frac{1}{2}$ ora pana la 2 ore.

Mancare la inceputu nu se cere. Candu se cere ii damu lapte dulce si acru, casiu dulce si acru daru nesaratu, mamaliga cu lapte, arpacasiu fertu in lapte ori apa, taietiei si cate unu ou móle. De beutu numai apa.

8. Ilu tienemu in chilia curata, bine aerita, cu ferestile deschise, vara in aeru liberu in siopru sub umbr'a vreunui pomu etc. — Dupa trecerea priu bóla ilu spalamu in tote dilele cu apa prospeta spre inventosire.

Catre cetitori.

De si in anulu trecutu in Nr. 5 alu „Higien'a si Scól'a“ am descriu Difteri'a, totusi la cererea unoru amici, parinti doiosi, me vedu motivatu,

a o mai descrie odata cu atata mai multu, cu catu grasandu acestu reu mai peste totu loculu si in partile nóstre facendu mari pustiiri intre prunci si umplandu lumea de doliu, medicii practici, interesati de binele si prosperitatea omenimei si mai cu séma a bietiloru copii nevinovati, si au datu tóta silinti'a a observ acestu morbu, ai scrută caracterulu si ai caut leaculu. Astfeliu ilu descriere mai multi medici fisiatri dandune cea mai buna sperantia, ca daca vomu urm consiliului si invetiaturei loru de locu, cum simtimu vreo schimbare la vreunu copilu, mai vertosu durere ingitu, va dispere fric'a dintre parinti, mortea va fi mai rara, mormintele mai pucinu impopulate si mumele voru av bucuri'a, a stringe rasi la peptulu seu pe amatii loru copii intregi si sanetosi! Am scosu dara si eu totu, ce am cugetatu mai bunu din aceste scripte si vilu punu inainte in acést'a Disertatiune, care, că se se latiesca catu de multu intre poporul nostru si se fia la indemana ori unde se aru cere, o vomu tipari si separatu in mai multe esemplare, vindinduo cu unu pretiu forte moderatu.

Curajiu dara mameloru! Cercati cu tóta fiduci'a cele aratate si facandu asia, si Dumnedieu ve va ajut. Lucrulu nu e greu nici periculosu, daru cu atata mai folositoriu si binecventatu!

Daca avemu inea ceva de doritu, apoiu acést'a aru fi, că tote diarele nostre din coaci si din colo de carpati se binevoiasca in interesulu omenimei, alu patimasiloru prunci nevinovati, a d cuvenit'a atentiune acestei cure simple, daru secure, care se pote esecut in bordeiu c si in palatu fara nici unu medicamentu si fara medicu.

Aparatulu sanativu.

Ap'a.

a) Intrebuintiarea interna a apei.

(Continuare.)

2. Sorbitesarea apei in nari. Se face punendu unu paharu plinu cu apa desu sub uari si cu gur'a inchisa atragandu resufflarea incetu, su din pumnii plini cu apa. Temperatur'a apei pentru acést'a sorbitesare are se fia 12—14° R. sub 10° R. nu e de intrebuintiatu. De cate ori are se se esecute o astfeliu de sorbitesare in nari, aterna dela casuri speciali; in acute, inflamabilii afectiuni mai desu cu apa mai stemperata; in casuri cronice, pasive si anume in guturaru, cataroiu mai raru cam la doue, doue ore, inse cu apa mai rece.

3. Gargarisarea si spalarea gurei. Este o operatiune cunoscuta, cu care legamu curetierea dintiloru cu o periutia nu pr aspra. Astfeliu de gargarisari si spalari de gura, aru fi se se intreprinda numai de cei sanetosi, ci mai vertosu de cei bolnavi barem de 4 ori pe di, adeca dimineati'a de locu dupa redicarea din patu, apoi dupa tóta mancarea.

Simptome acute in gura ori gitlejiu ceru acé'sta operatiune si mai desu parte spre scopulu curetierei si esportarei criticeloru decadentii si escretiuni, parte spre scopulu recoririi si domolirei dureriloru séu unei line suscitatiuni. Patientii cronici, adeca acei'a, cari patimescu de digestiune, de bóle de gura si de stomacu au inca se' o intrebuintia mai desu, vedi bine ca cei dintaiu cu apa mai stemperata, éra cei de preurma cu apa rece dela fontana.

4. Lavamentulu séu clistirulu. Se face cu ó siringa — tumba — anume spre acestu scopu — de cari se afla acuma multifarie si in tota form'a si comoditatea. Catamea apei pentru unu lavamentu este de $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ de litru, pentru copiii ceva mai pucinu. Candu se intrebuintia lavamentulu pentru curetierea matieloru se da cu apa mai caldutiá de 20—22° si in catime mai mare, éra candu are se fia recoritoriu, derivatoriu de focu, ori invertositoriu de matiu, mai rece 18—12° R. si in catatimi mai mici. — Cari nu suntu dedati cu clistire le intrebuintia la inceputu cu apa mai stemperata de 18—14° — si cam fara succesu, inse atunci trebue de locu datu altu clistiru si atunci remane mai indelungatu timpu in matiu, mai vertosu daca vomn jacea pe partea stanga cu picioarele cevasi redicate. De multe ori se sórbe clistirulu intregu de matie, mai vertosu daca se voru dá de locu dupa o desiertare a matiului. Ast-feliu de clistire se dau mai cu séma in bóle cronice cá midilocu solvitoriu. Unii patienti nu rabda elistirulu si aci trebue se incepemu cu catetimi mici. — Raru se afla vreo bóla, in care elistirulu bine aplicatu nu aru fi spre folosu.

5. Iniectiunea in partile genitálu are se se faca cu mare precautiune cu siringe mici, anume facute si cu apa nu mai rece cá de 15° R.

6. Iniectiunea in urechi se face cu o siringa mica si cu apa dela 12—15° R. aci inse trebue bine luatu séma, cá se nu apasamu pré tare siringi'a.

Paduceii si tractarea loru fisiatrica.

Unu amicu ne cere svatu in contra paduceiloru si éta ne grabimu a ilu dá! Paduceii primalminte nu suntu alt'a de catu o stagnatiune a sangelui si a succuriloru in vasele capilari si limfatice ale extremitatiloru. A dissolve aceste si a le aduce éra si in curgere, insemneze atata catu ale vindécá, ce se pote face mai usioru cu asia numitele paliture suscitatorie nocturne. Luamu adeca pandia fina, vechia, o moiemu in apa próspeta, rece, o stórcemu bine, o impaturamu de optu pana doi spre diece ori si o punemu desupra paduceiloru, apoi o astrucamu bine si caldu. Cu catu va fi acé'sta acoperitura mai stransa si mai caldurósa, cu atata va fi etep-

tulu ei mai iute si mai secu. Acoperirea se face mai bine prin o fasia de flanelu de 4—5 policari lata si de 3—4 coti lunga, care o invelimu bine peste carp'a umeda. Pe langa acést'a mai tienemu man'a ori piciorulu patimasu astrucatu bine in patu, cá se abure si se se ostoiasca. Ó astfelu de palitura in o singura nopte, ajunge de multe ori a avé pace de paducei tóta érna, si cei mai intetiti paducei se vindeca, continuundu acést'a procedura 8—14 nopti. Si atunci, candu sáu escatu sgaibe si rani remane acést'a procedura cea mai buna si la multe alte rani si dureri.

Acést'a palitura suscitatoria produce o baia de abure naturala, care dissolve, alina, si vindeca. — Cele ce se recomanda de babe si de multi medici adeca: petroleu, vinu arsu cu sare, alifia de cerusa alba, cartofi rasi, mere putrede suntu de prisosu, ba cele 3 dintaiu potu fi forte daunóse. Frecarea cu apa rece, cu neoa póte ajutá ceva inse nu pré multu, éra caldur'a adeca tienerea partii cu paducei la focu, este cu totulu stricatoria si póte casiuiná cangrena.

Aforismi. Precum dupa apunerea sórelui se lupta cald'a temperatura a dilei cu receal'a noptii, de care apoi se invinge si se complanezè in recél'a noptii, — tocmai asia incepe lupt'a noptii cu tiner'a diminétia la reseritulú sórelui, candu recél'a noptii trebue se cedéze caldurei dilei. — Precum acést'a lupta a naturei este vediuta si simtita, tocmai asia in acelasu timpu este vediuta si simtita si o lupta a naturei in omu. Omulu este unu copilu alu naturei supusu totu acelorú legi, cá totu ce se afla in ea. Mai evidentu se póte observá acést'a in unu omu bolnaviciosu, pentru care mam'a natura porta mai mare grija. Catra séra ilu iau frigurile si asuda mai multu, catre miediulu noptii devine totu mai langedu, pana ce ii inchide ochii recorél'a noptii séu asia dicandu odihnitulu momentu alu timpului intre lupt'a de séra si de diminetia, si ilu face se dorma séu baremu se dormiteze. — Catre dioa incepe éراسi lupt'a in densulu, inse mai pucinu violenta, fiindu ca nu urmedia recél'a noptii, ci caldur'a dilei, prin care materi'a morbului evaporéze óresicim si se complaneze cu bolnavicios'a ferbintiala a corpului, ilu face asia dara mai pacinicu si patim'a lui mai suferitoria. Acést'a stare tiene pana catra séra, candu apoi incepe éراسi lupt'a naturei si lupt'a in omu.

Cu catu pasiesce omulu inainte cu sanetatea, cu atata depinde elu mai pucinu dela medic'a muma natur'a si in starea sanetósa simte elu acést'a lupta a naturei cá unu ce placutu in corpulu seu, si adeca sér'a cá unu doru de odihna si diminétia la desteptare cá o restauratiune a spiretului, ce se manifesteze prin cea mai serina bucuria.

Cá se sustienemu vioni'a vietii aru fi se ne culcamu nu multu dupa apunerea sórelui si se ne sculámu cu reserire lui, si atunci aru fi omulu, éراسi cá si odata supusulu si favoritulú fiu alu naturei plinu de vioiciunea spiretului si de puterea vietii. Daru art'a séu mai bine descordarea si superfin'a civilisatiune a intorsu acuma tote cu capulu in diosu si a apucatu o cale ratacita mai vertosu in educatiune, care din omulu nascutu in vioiciunea vietii a facutu unu desmerdatu, desmatiatu, fara voia, capritiosu seracu in spiritu, bolnaviciosu si préiritabilu omu artificiosu.